

УДК 35: 639.1(477) «18/19»

Олег ПРОЦІВ

ІСТОРІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ МИСЛИВСЬКОЇ ОСВІТИ У ГАЛИЧИНІ кінець ХІХ — початку ХХ століття

Висвітлюється державне регулювання, правозастосування мисливської освіти Галичини кінця ХІХ — початку ХХ століття. Проведено аналіз методики викладання навчальних предметів, правила вступу у навчальні заклади, поведінки студентів під час навчання. Виявлено гуманітарні, політичні, економічні чинники, які впливали на форму та якість освіти.

Ключові слова: Галичина, мисливодство, навчання, освіта.

© О. ПРОЦІВ, 2017

ISSN 1028-5091. Народознавчі зошити. № 2 (134), 2017

Інноваційні технології, навчання кваліфікованих кадрів у галузі мисливського господарства сприяє ефективності галузі. Дослідження зазначеної проблеми в історичному контексті дасть змогу врахувати позитивний історичний досвід при організації підготовки працівників галузі.

Проблема правового регулювання ветеринарних аспектів у мисливському та рибальському господарстві Галичини досліджуваного періоду висвітлювалась у журналах «Ловець», «Сильван», «Ловець польський», «Окульник», стенограмах засідань Галицького сейму, збірках законів, статистичних довідниках Галичини досліджуваного періоду.

Мета дослідження — дослідити державне регулювання освітніх послуг при підготовці фахівців у галузі мисливського господарства Галичини кінця ХІХ — початку ХХ ст. та практику його правозастосування.

Для досягнення поставленої мети потрібно вирішити такі завдання:

- провести аналіз діючих нормативно-правових актів Галичини, що врегульовували питання надання освітніх послуг у галузі мисливського господарства;
- проаналізувати практику правозастосування органами державної влади, освітніми закладами надання освітніх послуг.

З розвитком науково-технічного прогресу у Галичині кінця ХІХ — початку ХХ ст. зростає роль науки та навчання персоналу, який повинен оволодіти відповідними навиками для його повсякденного використання при виконанні своїх професійних обов'язків. Для цього закладаються і використовуються вищі навчальні заклади Австрії, де мала змогу вчитись еліта Галичини, громадяни якої були її підданими. Так, відповідно до Розпорядження міністра рільництва Австрії від 24 лютого 1873 р. у Відні створюється рільнича академія. Відповідно до статуту Академія готувала управлінців з найвищим рівнем освіти, які могли управляти як приватними, так і державними маєтками, викладачів та вчителів у галузі лісництва та сільського господарства. Зрозуміло, що мова викладання тут була німецькою, тоді як у Галичині розмовляли українською та польською. Більше того, німецькі слова засмічували польську мисливську та лісову термінологію у науковому та повсякденному вжитку [21]. Тож місцева галицька мисливська еліта була обурена засиллям німецькомовної мисливської термінології у Галичині і для нівелювання цього чинника був виданий польський мисливський термінологічний словник [19].

Головними предметами, які вивчали на лісовому факультеті у Віденській академії, були: методологія лісової науки, використання хімічних засобів, догляд за лісами, використання лісів, наука вимірювання деревини (таксація), визначення доходів від лісів та обрахування їх вартості, управління лісовим господарством, охорона лісів з огляду технічного та правового, лісова інженерія, механічна технологія, хімічна технологія, суспільні науки. До теоретичних предметів були віднесені: математика, геодезія, креслення, мінералогія, геологія, ґрунтознавство, кліматологія, загальна ботаніка, фізіологія рослин, загальна зоологія, загальна фізика, загальна хімія, механіка. Допоміжними вважались наука про полювання, будівництво, бухгалтерія, економіка, історія і лісова статистика, законодавство [2]. Важливу роль у цьому процесі починає відігравати і статистика. Зокрема, для узагальнення результатів ведення мисливського господарства у Галичині, починаючи з 1874 р., відповідно до розпорядження Міністерства рільництва Австрії, започатковується ведення мисливської статистики, яка включала статистику добутої дичини, чисельність мисливського персоналу, господарські показники, завдані збитки сільськогосподарським угіддям дикими тваринами [15].

Згодом лісова наука впроваджується і в самій Галичині. Так, була організована Болахівська лісова школа (відповідно до рескрипту Міністерства рільництва Австрії від 2 серпня 1882 р. L 9209), навчання у якій почалося 1 жовтня 1883 року. Як визначалось у рескрипті, нижча лісова школа у Болахові була призначена для навчання молоді на помічників лісничих для роботи в лісовій охороні відповідно до програми і плану навчання. Навчались у школі лише жителі Галичини та Буковини.

У рескрипті визначались предмети навчання, а саме: рахунки (математика) — учні повинні були засвоїти додавання цифр у галузі лісництва та мисливства, підбивання матеріальних і грошових активів, ведення бухгалтерських книг, вміння проведення грошового аналізу з використанням логометричної лінійки. У геометрії вони повинні були засвоїти вимірювання лісосік та деревини. У діловодстві потрібно було засвоїти ведення документації, креслення, нанесення карт, планів, вміння позначити гору, долину на карті. З практичних завдань виділялось закладання лісосік, очистка молодняків, закладання лісових шкілок. Крім того, викладалось лісове та мисливське законодавство, цивільний кодекс. Окремим предметом вивчалось мисливство. У

першому півріччі проводилась теоретична підготовка у приміщенні школи, а у другому півріччі — практична у лісі. Всі предмети викладались польською мовою, але для того, щоб краще вивчити німецьку мову, два предмети викладались німецькою.

Керівник школи призначався відповідно до розпорядження Галицької дирекції державних лісів і домен, а відповідно вчителів на роботу приймав директор школи. Доволі бюрократична процедура була затверджена для прийому абітурієнтів. Так, відповідно до затверджених правил прийому абітурієнт повинен був мати 18 років і до першого серпня подати документи до Галицького дирекції лісів і домен у Львові, щоб до половини вересня можна було зробити подання до Міністерства рільництва. Претендентам, які бажали поступити до школи і мали бажання отримувати стипендію, повинні були долучити до заяви наступні документи:

1. Свідоцтво про народження.
2. Свідоцтво повітового лікаря про придатність до лісової служби в горах.
3. Довідку про володіння польською і німецькою мовами (письмово й усно).
4. Довідку про успішне закінчення школи.
5. Довідку про проходження претендентом хоча б дволітньої практики на лісових роботах.
6. Посвідчення про проживання у певній гміні.
7. Характеристику про моральні якості.
8. Довідку про майновий стан (недостатній) у випадку, якщо претендент має намір отримати державну стипендію.
9. Довідку від родини або опікунів з зобов'язанням утримувати претендента впродовж 11 місяців.

Крім поданих довідок абітурієнти повинні були ще й скласти іспит у школі в Болахові або в дирекції лісів у Львові.

По закінченні навчання наприкінці серпня кожного року відбувався публічний іспит з метою перевірки результатів навчання. Слід відмітити, що Австрійське Міністерство рільництва залишало за собою як право, так і обов'язок направити свого представника на іспит. Особи, які успішно пройшли іспит, отримували дипломи, які підписував перевіряючий з міністерства. Але слід відмітити, що після здачі випускних іспитів у серпні учні були зобов'язані у вересні зробити ремонт школи, і лише тоді її покинути.

Відповідно до затвердженого внутрішнього порядку визначалось, що контроль за діяльністю школи здійс-

сноє дирекція державних лісів та домен у Львові, а керівник школи підпорядковувався керівнику дирекції лісів. Керуючий дирекції лісів мав право у будь-який час проінспектувати діяльність школи. Згідно з внутрішнім розпорядком учні під час навчання вставали о 6-й год. ранку, а при гарній погоді — о 5-й, застеляли ліжко, чистили одяг. Під час холодів учні відразу розпалювали в порядку черги пічку, а тоді вже снідали. На все учням виділялась одна година, після чого вони повинні були прийти у клас і готуватись до навчання. Обід призначався на 12 год., вечеря — на 7 год. взимку та на 8 год. влітку. Залежно від пори року визначалась і тривалість обіду: влітку на обід виділялось дві години, взимку — лише одна. Причина сезонних розбіжностей була банальною — відсутність у той час електричного освітлення, а навчання доцільніше та ефективніше було проводити у світловий період доби, не застосовуючи штучного освітлення із свічок чи газових ламп. Навіть у правилах навчання передбачалось використання для навчання письма та креслення першу половину дня.

Загалом навчання тривало з 7 год. ранку до 7 год. вечора з двогодинною чи годинною перервою на обід. Години з 19.00 до 22.00 учні мали право використовувати на власний розсуд, але, щоб вийти за межі території школи, потрібно було отримати дозвіл керівника школи. Вихідними у школі вважались неділі та великі релігійні свята. У цей день учні були зобов'язані бути присутніми у церкві на Літургії, а також могли вирішувати приватні справи, самостійно виконувати домашнє завдання. Після обіду учні мали право організувати різні розваги: зайнятись музикою, гімнастикою, грою, стрільбою у тирі.

Після зарахування до школи кожен учень отримував ліжко у кімнаті, простирadlo, подушку, крісло, вішак, миску для вмивання, посуд. Визначалось також місце у їдальні. Питну воду, рушники забезпечували собі самі учні. Місце для вмивання знаходились за навчальним та господарським корпусами.

Також кожен учень повинен був мати власні ніж, ложку та вилку. Інші приладдя для їжі — миски, казанки були власністю школи. Крім того, учні повинні були мати дві різні форми одягу: одну — для навчання, іншу — для практичних занять у лісі, причому форма для практичних занять у лісі повинна бути такою ж, як і у державних гайових, лише без відповідних службових відзнак. Прати та ремонтувати одяг учні повинні були за свій кошт. Також за власні кошти вони

купували свічки чи гас для газових ламп, зошити, книжки. Однак з метою покращення матеріального стану учнів за їх роботу у лісі під час практики їм виплачувалась грошова винагорода. В приміщенні інтернату учні утримувати чистоту самі. У школі панували досить демократичні відносини. Так, хоча й річний кошторис затверджувався директором школи, але при його складанні дослухались і до думки учнів.

Велика увага приділялась практиці. Для практичних занять по мисливству, учням дозволялось навіть мати приватну мисливську зброю, яку слід було зберігати у директора школи. Цікавим є той факт, що школа давала не лише практичні навички по роботі у лісі, але й сприяла фізичній формі майбутніх лісників: харчування на практиці для учнів школи було таким же, як для працюючих у лісі. Більше того, при проходженні практики у лісі учні залучались до приготування їжі.

У школі передбачались суворі правила щодо протипожежної техніки безпеки, зокрема тютюнопаління врегульовувалось окремою інструкцією. Якщо учень захворів, він одразу повідомляв про це керівника школи, який вживав заходів щодо його лікування.

Існували у школі дисциплінарні приписи. Учні повинні були підкорятись всім вчителям, виконувати їх розпорядження та поважати, добре вчитись. За невиконання дисциплінарних вимог передбачались покарання, про що вівся навіть відповідний реєстр. Серед видів покарань були: догана, особиста розмова (так званій «виклик на килим»), сувора догана, домашній арешт під час вихідних, арешт в окремій кімнаті, виключення зі школи. Можливість оскарження покарання не передбачалась. Виключення зі школи за погану поведінку чи за невиконання навчальної програми дозволялось, але лише після погодження з керівником дирекції лісів у Львові.

З відкриттям школи у 1883 р. було набрано 15 учнів. За навчання десятиох з них оплачувала держава у сумі від 200 до 250 золотих, тоді як повний курс навчання коштував 300 золотих. Відповідно доводилось доплачувати 100—50 золотих. Решта 5 учнів мала право навчатись як за власні кошти, так і за кошти інших організацій [3] (майже як сьогодні державна і платна форми навчання. — Прим. О. П.)

У 1908 р. відбуваються урочистості святкування 25-річчя лісової школи у Болахові, на які були запрошені випускники школи. Вартість для участі у святі становила 10 крон [8].

За вказаний період школа мала свої злети і падіння. Так, чисельність її слухачів у 1908 р. скоротилась до 12 осіб [17]. Крім того, головною причиною організації лісової школи у Болахові було те, що випускники Львівської лісової школи не хотіли йти на низькі посади у лісовому господарстві [18]. У 1912 р. кількість учнів зросла до 18 [6]. Однак, тогочасні фахівці відзначали, що рівень знань випускників школи не відповідав вимогам ведення лісового та мисливського господарства, а низький професійний рівень та мала заробітна плата змушувала у нечесний спосіб поповнювати власний бюджет [5], але на всю Галичину лише у Болахівській школі та рільничій школі у Дублянах викладалась наука про розведенню риби [16].

Велась велика робота по навчально-методологічному забезпеченню учнів школи. Так, для випуску навчальної літератури організовувались спеціальні конкурси. Зокрема, в оголошенні журналу «Сильван» у 1904 р. було оголошено Дирекцією державних лісів у Львові конкурс на написання підручника для лісової школи у Болахові. Підручник мав містити ті предмети, які вивчались у Болахівській лісовій школі. Рукописи можна було здавати до 31 вересня 1906 року. За перше місце була призначена премія у 600 крон, а за друге — 200 крон. Переможця визначало Міністерство рільництва у Відні, який, крім нагороди, повинен отримувати субвенцію для друку підручника за умови, що виправить помилки, на які вкаже Міністерство [7].

Через рік після організації Рільничої академії у Відні у 1874 р. у Львові організовується Вища крайова школа лісового господарства. У перші десятиліття її існування чисельність учнів не перевищувала 50 осіб. Після закінчення навчання учні повинні були здати іспит. У 1910 р. термін навчання становив три роки, навчальний рік тривав з 1 жовтня по 31 липня. Навчання було платним і в середньому становило 70 крон на місяць. Слід відмітити, що за один кілограма м'яса у той час на Львівському ринку правили біля 2 крон [17]. Учням, які добре навчались, надавались різні стипендії та допомоги вже через півроку навчання. Вимоги до абітурієнтів були наступними: вік 17 років; особи, які успішно закінчили 6 класів гімназії, або реальної школи, приймалися до школи без вступних іспитів, інші повинні були їх здати. До вступного іспиту допускались лише ті, хто успішно закінчив щонайменше 4 класи гімназії. Особи, які закінчили гімназію, приймалися одразу на другий курс, з умовою, що вони покажуть

хороші результати з таких предметів як хімія, геологія, ботаніка, зоологія. Вступні іспити складались з математики, географії, польської мови. Документи для вступу слід було подати до 15 вересня за адресою м. Львів, вул. Святого Марка, 1 [20]. У школі за підтримки Галицького мисливського товариства з 1882 р. діяв мисливський музей [4]. Серед експонатів була стара зброя різних систем, різні знаряддя для полювання, а саме: сітки, силця, конфісковані у браконьєрів, а також різні мисливські трофеї [14]. Керівник школи — Генріх Стшелецький на з'їзді Галицького мисливського товариства відзначав, що мисливство у школі викладається з 1880 року. Не зважаючи на те, що вивчення лісового господарства вимагало багато часу, все ж навіть за відсутності такої дисципліни як «Мисливство» на уроках зоології учні ознайомлювались з мисливським законом, вивчали, коли можна добувати мисливських тварин, заходи для догляду за дичиною, правила поводження зі зброєю [13].

На відміну від сучасної освіти закінчення школи не означало автоматичного отримання диплому. Так, у 1900 р. кількість професійних працівників, які були зайняті у лісовому господарстві Австрії, становила 36106 осіб, з яких тільки 9816 були дипломованими [21]. А у 1908 р. в Австрії на професійній основі займалось мисливським господарством 5374 особи, які отримали диплом, 4595 осіб, які провалили випускний іспит і не отримали диплом [10].

З розпадом Австро-Угорської монархії Галичина відходить до Другої Речі Посполитої, за правління якої у селі Лукавець Стрийського повіту організовується приватна мисливська школа. Навчання у цій школі тривало за бажанням учнів від одного до двох років. Після однорічного навчання та успішного складання іспиту випускник отримував професійну кваліфікацію помічника ловчого, а після дворічного — кваліфікацію ловчого. Заслугує на увагу практика навчання. Зокрема, якщо підловчий відпрацював п'ять років за спеціальністю, він мав право без додаткового навчання здати відповідний іспит у школі і отримати кваліфікацію ловчого. Місячна оплата навчання становила 100 злотих, за яких у той час можна було купити біля 50 кг м'яса [12]. Умовою для прийому до мисливської школи була базова освіта претендента, завершення 7 класів у школі або 4 класів гімназії, та вік від 17 до 25 років [9].

У 1928 р. у Станіславові організовується Станіславівський мисливський інститут, який займався виключ-

но наданням консультативної теоретичної та практичної допомоги власникам мисливських господарств [1].

Наприкінці ХІХ ст. у Галичині мисливське господарство розвивалось чи не найгірше з усіх країн Австро-Угорської імперії. Органи державної влади, власники мисливських господарств намагались використувати позитивний досвід європейських країн у сфері організації мисливського господарства. Ефективне ведення мисливського господарства можливе лише з використанням наукових інновацій, які спроможні втілити кваліфіковані спеціалісти. З кінця ХІХ ст. у Галичині з метою підготовки фахівців у галузі мисливського господарства було організовано низку навчальних закладів. Головним навчальним закладом з підготовки спеціалістів у цій галузі в Австро-Угорській імперії була рільнича академія, а у Галичині — Львівська лісова школа. Нижчий рівень посідали Болахівська лісова школа, приватна мисливська школа у селі Лукавець Стрийського повіту, рільнича школа в Дублянах, в якій функціонували лише курси з розведення риби.

1. *Проців О.Р.* З історії діяльності Станіславівського мисливського інституту / О.Р. Проців // Науковий вісник НЛТУ: збірник науково-технічних праць. — Вип. 20.14. — Львів, 2010. — С. 352—357.
2. *Alegaty do sprawozdań stenograficznych drugiej sesji ósmego periodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim z roku 1873.* — Lwów, 1873. — S. 127—128.
3. *Dziennik ustaw państwa dla królestw i krajów w radzie państwa reprezentowanych.* — Wiedeń, 1893. — S. 225—235.
4. *Krogulski S.* Pół wieku: Zarys działalności Małopolskiego towarzystwa łowieckiego 1876—1926 / Seweryn Krogulski. — Lwów : Małopolskie towarzystwo łowieckie, 1929. — S. 23.
5. *O stosunkach łowieckich w Galicyi* // *Łowiec Wielkopolski.* — 1909. — № 17. — S. 296—299.
6. *O założenie akademii lasowej w kraju* // *Sylwan.* — 1912. — № 2. — S. 43.
7. *Obwieszenie* // *Sylwan.* — 1904. — № 4. — S. 103—104.
8. *Ogłoszenia* // *Sylwan.* — 1908. — № 1. — S. 136.
9. *Prywatna szkoła łowiecka* // *Łowiec Polski.* — 1929. — № 19. — S. 325.
10. *Rożyński F.* Schechtel Ekonomiczne znaczenie łowiectwa dla naszego kraju / Rożyński F., Dr. E. — Warszawa : Nakładem polskiego towarzystwa łowieckiego, 1921. — S. 17.

11. *Sprawozdania statystyczne za miesiąc Styczeń 1911.* — Kraków : Biuro statystyczne, 1911. — 4 s.
12. *Sprawozdania statystyczne za miesiąc Styczeń 1925.* — Kraków : Biuro statystyczne, 1925. — 4 s.
13. *Sprawozdanie stenograficzne z Walnego zgromadzenia galic. Towarzystwa łowieckiego z dnia 14. października 1882* // *Łowiec.* — 1882. — № 11. — (Dodatek nadzwyczajny do № 11).
14. *Sprawy galic. towarzystwa łowieckiego* // *Łowiec.* — 1882. — № 11. — S. 161.
15. *Starkl J.* Powszechna wystawa krajowa 1894 r. i sily produkcyjne kraju: Łowiectwo i rybactwo / Juliusz Starkl, Zygmunt Fiszer. — Lwów : Wydział krajowy, 1896. — S. 27—28.
16. *Szkoły rolnicze i nauka rybactwa* // *Okólnik.* — 1893. — № 7. — S. 8.
17. *Ukrajowienie lasów państwowych* // *Sylwan.* — 1908. — № 8—9. — S. 192.
18. *Ukrajowienie lasów państwowych* // *Sylwan.* — 1912. — № 11. — S. 268.
19. *W sprawie oczyszczenia języka łowieckiego* // *Łowiec* — 1910. — № 4. — S. 40—41.
20. *Wyższa szkoła lasowa we Lwowie* // *Łowiec.* — 1910. — № 17. — S. 207.
21. *Ze statystyki łowieckiej* // *Łowiec.* — 1904. — № 23. — S. 296.

Oleh Protsiv

THE HISTORY OF HUNTING EDUCATION AT GALICIA in late XIX — early XX century

the state regulation and law enforcement of hunting education at Galicia in late XIX — early XX century are highlighted. The analysis of methods of teaching for subjects, rules of entry to educational institutions, laws of students behavior while studying is realized in the article. Humanitarian, political, economical factors, which affected on the form and quality of education, are revealed.

Keywords: Galicia, hunting, studying, education.

Олег Проців

ИСТОРИЯ ОРГАНИЗАЦИИ ОХОТНИЧЬЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В ГАЛИЧИНЕ конца XIX — начала XX века

Освещается государственное регулирование, правоприменение охотничьего образования Галичины конца XIX — начала XX века. Проведен анализ методики преподавания учебных предметов, правила поступления в учебные заведения, поведения студентов во время учебы. Выявлено гуманитарные, политические, экономические факторы, которые влияли на форму и качество образования.

Ключевые слова: Галичина, охота, обучение, образование.